

**Запорізька міська громадська
організація «Істина»**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ
СИСТЕМИ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ»**

28 лютого – 1 березня 2014 р.

м. Запоріжжя

ББК 67.9(4Укр)031.62я43
УДК 340.130.5(477)(063)
А 43

- А 43 **«Актуальні проблеми реформування системи законодавства України»:** Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 28 лютого – 1 березня 2014 року. – Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2014. – 108 с.

У матеріалах представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на міжнародну науково-практичну конференцію **«Актуальні проблеми реформування системи законодавства України»**, яка була організована Запорізькою міською громадською організацією «Істина» 28 лютого – 1 березня 2014 року у м. Запоріжжя.

ББК 67.9(4Укр)031.62я43
УДК 340.130.5(477)(063)

ЗЕМЕЛЬНА РЕФОРМА Г. ПОТЬОМКІНА І УКРАЇНА

БУРДІН М. Ю.

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри теорії та історії держави і права

Харківський національний університет внутрішніх справ

м. Харків, Україна

Григорій Потьомкін – вихованець білоруського народу, з дитинства засвоїв основні правові норми ведення приватновласницьких форм землеробства на основі правової культури, яка історично оформилася в Литовсько-Руській державі. Тому він заклад в адміністративно-правові основи сільськогосподарського виробництва Півдня України норми Литовського статуту, оскільки розумів, що приватне землеробство більш продуктивно, ніж общинне і державне. Він створив план реформування земельних відносин на Півдні України в значній мірі за стандартами Литовського Статуту, оскільки в його практичних діях щодо реформування земельних відносин не спостерігається ніяких слідів використання російської общини на Півдні України.

Г. Потьомкін був «сином не дуже багатого смоленського спадкоємця вільного громадянина», тому його суперники ставилися до нього з презирством і різко засуджували за те, що він надавав землі «демократам» і представникам малозабезпечених громадян [2, с. 36 – 37]. Особливо яскраво така неприязнь російської аристократичної верстви проявилася в необ'єктивних оцінках і самої реформи земельних відносин, проведених Г. Потьомкіним, і його взаємин з Ка-

териною П. У радянській науковій думці знайшли відображення оцінки проведених Г. Потьомкіним реформ у міфі про «потьомкінські села».

Відомо, що Г. Потьомкін здійснив вказівку Катерини II провести земельні реформи на Півдні України в такому державно-правовому форматі, який би був зразком для сусідів – Туреччини, Польщі та інших країн, які претендували на територію України. Імператриця «вивчала не тільки філософію і політику, економіку і законодавство», а й праці Вольтера та інших французьких просвітителів, які в той час визначили зміни її поглядів на життя [4, с. 222].

Специфіка адміністративно-правового реформування земельних відносин на Півдні України полягала в тому, що на той час в Російській імперії були сформовані «юридично фіксовані соціальні групи, серед яких були так звані рангові, служиле дворянство... юридичне оформлення дворянства як соціального привілейованого стану здійснювалося в руслі існуючого законодавства» [1, с. 46].

Слід акцентувати увагу на те, що реформовані земельні відносини на Півдні України були пристосовані не стільки до державної природи імперії, скільки до існуючих конкретних природно-кліматичних умов і традицій. Катерина II практично не реагувала на численні скарги державних чиновників на дії Г. Потьомкіна, який особисто зустрічав втікачів від кріпацтва в Росії і надавав їм у власність земельні наділи і гарантував безпеку від переслідувань з боку колишніх поміщиків.

Г. Потьомкін заклав у зміст правового володіння земельною ділянкою принцип служіння державі, який передбачав усім суб'єктам земельної власності прийняти добровільно на себе зобов'язання, по-перше, раціонального землекористування; по-друге, передати його у спадок. Оскільки в той час кріпосницьке право вже виявило свої внутрішні суперечності і піддалося різкій критичній оцінці, то і Катерина II, і Г. Потьомкін шукали такі правові норми, які б утвердили суб'єкта земельної власності, здатного забезпечити прогрес у розвитку держави і суспільного виробництва.

План Г. Потьомкіна отримав конкретне практичне втілення ідеї формування на Півдні України соціального суб'єкта землекористування, який би максимально був незалежним від української гетьманської спадщини. Г. Потьомкін глибоко вірив у монархізм Росії і був ментально далеким від російського самодержавного імперського духу з його общинною соціальною психологією. Він відстежував у своїх планах ті цінності права земельної власності білоруського народу, які були успадковані від Литовсько-Руської держави і які були тісно взаємопов'язані зі свободою індивідуального сільського господарювання. Він вклав в економічні правові реформи земельних відносин на Півдні України ідеали передової правової думки і російського дворянства в інтересах третього стану – селян. Практичний контекст його реформ цілком і повністю втілює дихання передової суспільної думки.

Адміністративно-управлінські та правові засади земельної реформи Г. Потьомкіна практично не відповідали існуючим тоді загальноросійським но-

рмам правової системи, вони були здебільшого вигідні українському народові і стали наслідком усвідомлення Катериною II того, що український народ не можна закріпачити. «Час Катерини II, – на переконання С. Платонова, – був тим історичним моментом, коли кріпосне право досягло свого повного і найбільшого розвитку» [4, с. 225]. Передові мислителі Росії і Західної Європи того часу піддавали публічно різкій критиці кріпацтво Росії як інститут державного поневолення сільського виробника і стверджували думку про те, що «хто ниву обробляє, повинен мати право на володіння і користування нею виключно» [3, с. 10]. Отже, незважаючи на те, що Катерина II в 1775 р. остаточно розгромила Запорізьку Січ, ідеали козацьких вольностей особливо право на володіння землею у власних інтересах і на благо сім'ї та суспільства в значній мірі знайшли вираз в реформах Г. Потьомкіна.

Список літератури:

1. Луценко М.В. Формування і розвиток Харківського дворянства (друга половина XVII – кінець XVIII ст.) / М.В. Луценко // Гілея. – 2011. – Вип. 55 (12). – С. 43 – 47.
2. Полонська-Василенко Н. Заселення Південної України в половині XVIII ст. (1734–1775) / Н. Д. Полонська-Василенко. – Мюнхен, 1960. – 222 с.
3. Радищев А. Н. Полное собрание сочинений. – Т. 1. – М.; Л. : Академия наук СССР, 1938. – 501 с.
4. Российская корона. Князья. Цари. Императоры / Гл. ред. Н. Ярошенко. – М. : Ридерз Дайджест, 2009. – 320 с.